

Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 – přípravy, problémy, realizace, dokončení

David Papajík

Podnět k sepsání následující studie dala skutečnost, že se v roce 2011 podařilo dokončit realizaci projektu Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960 vydáním posledního XVI. svazku (ve skutečnosti při započítání úvodního nečíslovaného svazku se jedná o 17 svazkové dílo).¹ Vzhledem k tomu, že s realizací celého projektu se začalo počátkem 60. let 20. století, jedná se o ukončení díla, které bylo vytvářeno téměř 50 let. Nepochybně o jde o moment, který by měl sloužit k hlubšímu zamyšlení nad celým projektem. V rámci studie připomeneme podněty, které vedly k realizaci projektu, stručně si popíšeme smysl projektu, upozorníme na některé kritické ohlasy, které se během let na něho snesly a na závěr se zamyslíme nad jeho významem. V příloze na závěr studie pak přinášíme přehled všech vydaných svazků *Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960*.²

Jistým předstupněm či ideovým předchůdcem sledovaného díla byla práce Ladislava Hosáka *Historický místopis země Moravskoslezské*.³ L. Hosák v této úctyhodné příručce popsal v hutné podobě dějiny všech měst, městeček a vesnic na Moravě a v českém Slezsku od nejstarších dob do počátku 20. století. Jádrem jeho práce ovšem spočívalo v období do roku 1848. Autor postupoval tak, že nejdříve sepsal vývoj panství (případně centra panství) a poté již ve stručnější podobě osudy jednotlivých dílčích jednotek v jeho rámci. Jak sám L. Hosák v předmluvě ke svému dílu uvádí, knihu začal připravovat pod vlivem svého univerzitního učitele Josefa Vítězslava Šimáka a to od roku 1920. Hosák práci vytvářel jako středoškolský učitel v rámci svého volného času a hlavně z počátku s minimální finanční podporou.

Když byla v roce 1946 obnovena olomoucká univerzita, začal v jejím rámci na Filozofické fakultě a Katedře historie Ladislav Hosák působit. Svůj zájem o dějiny Moravy a obecně regionální dějiny přenesl i na své spolupracovníky a žáky. V roce 1950 zřídil Ladislav Hosák na Univerzitě Palackého Ústav pro historickou vlastivědu. Od vydání *Historického místopisu*

¹ BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Svazek XVI. (okresy Ostrava, Fryštát, Hlučín). Olomouc 2011.

² Zpracování této studie bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené roku 2012 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

³ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Brno 1938 (reprint díla vyšel v Praze v roce 2004).

země Moravskoslezské se L. Hosák začal zaobírat myšlenkou, že přijde s novou, revidovanou verzí svého díla. S prací byl hotov v roce 1952. Měl připravený rukopis, který čítal 2000 stran (mimo rejstřík). Pro takto rozsáhlé dílo, navíc zaobírající se epochou lidských dějin, která nebyla v dané době považována za preferovanou, se mu nepodařilo najít vydavatele.⁴

V atmosféře úvah nad Historickým místopisem se na Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci zrodil nápad připravit zcela nový Historický místopis, který by zachycoval období po roce 1848. Hlavním iniciátorem myšlenky nového místopisu byl Josef Bieberle.⁵ 31. listopadu 1961 se na Filozofické fakultě UP v Olomouci uskutečnila konference, na níž byla předložena a rozebrána první varianta koncepce a struktury Historického místopisu. Protože se účastníci konference jednoznačně vyslovili o potřebnosti takového díla, byla ustavena redakční rada, která měla celý projekt řídit. V lednu 1962 schválila vědecká rada Filozofické fakulty UP v Olomouci návrh, aby při Katedře historie FF UP bylo zřízeno Pracoviště historického místopisu. 1. května 1962 byl přijat na FF UP v Olomouci archivář Josef Bartoš, kterému byla svěřena úloha vést Pracoviště historického místopisu. J. Bartoš byl pověřen, aby vypracoval celkovou koncepci *Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Dále se měl postarat o organizační výstavbu pracoviště, zorganizovat spolupracovníky a zahájit bibliografický a heuristický výzkum. J. Bartoš byl také pověřen vedením redakční rady Historického místopisu.⁶

Problematicke Historického místopisu a regionálních dějin byla věnována konference zorganizovaná v Olomouci 21.-22. února 1963. Na ní došlo ke konfrontaci představ redaktorů Historického místopisu a moravských archivářů, zvláště z tehdejšího Státního archivu v Brně a Státního archivu v Opavě.⁷

Po schválení vědeckou radou Univerzity Palackého v Olomouci a ministerstva školství byl k 1. září 1963 zřízen při Katedře historie Kabinet regionálních dějin, jehož vedoucím byl jmenován Josef Bartoš. Pracoviště se mělo zaměřit na výzkum regionálních dějin a hlavně přípravu Historického místopisu.

⁴ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Úvodní svazek. Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Praha 1967, s. 7. K tomu také TRAPL, Miloš: *Profesor Hosák a Historický místopis Moravy a Slezska*. Listy Kabinetu regionálních dějin, č. 20, únor 1973, s. 6.

⁵ BIEBERLE, Josef: *Třicet let práce na Historickém místopisu Moravy a Slezska 1848-1960*. Listy Kabinetu regionálních dějin, č. 53, leden 1992, s. 4.

⁶ SCHULZ, Jindřich: *Kabinet regionálních dějin*. Listy Kabinetu regionálních dějin, č. 30, leden 1979, s. 11; BARTOŠ, Josef: *Kabinet regionálních dějin UP 1961-1971*. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica* 18. Sborník prací historických, 1972, s. 147.

⁷ Alespoň některé příspěvky z konference byly následně postupně publikovány v *Listech Kabinetu regionálních dějin*. Jejich přehled viz BARTOŠ, J.: *Kabinet*, s. 152 (zde v poznámce č. 7).

Podle publikovaných zpráv se iniciativa na sepsání Historického místopisu setkala s velkou podporou odborné veřejnosti.⁸ Jak se posléze ukázalo, některé představy a plány byly příliš optimistické. Zpočátku nepanovala shoda, z jakých zdrojů by měl být Historický místopis sestavován. Nakonec bylo stanoveno, že základním zdrojem a podkladovým materiálem pro Historický místopis budou tištěné prameny. K nepublikovaným archivním pramenům a literatuře bude přistupováno pouze výběrově a v omezené míře.⁹

Celý projekt se od počátku potýkal s nedostatečným personálním zabezpečením. Nebyly splněny původní sliby o tom, že na přípravě Historického místopisu se bude podílet větší počet vědeckých a dokumentačních pracovníků. Jediným kmenovým pracovníkem a zároveň vedoucím Kabinetu regionálních dějin byl Josef Bartoš. Tomu pomáhali s přípravou Historického místopisu další pracovníci Katedry historie a spolupracovníci z dalších historických a archivních pracovišť na Moravě a ve Slezsku (archiváři, muzejníci).

Ve dnech 13.-15. listopadu 1963 proběhla v Olomouci velká konference o regionálních dějinách s poměrně silnou mezinárodní účastí (samozřejmě pouze ze zemí socialistického tábora).¹⁰ Konference ukázala potenciál olomouckého pracoviště jako jednoho z center zastřešujících regionální bádání v Československu.

Personální obsazení Kabinetu regionálních dějin se zlepšilo tím, že byl k 1. září 1964 přijat na olomouckou Katedru historie a zároveň do Kabinetu regionálních dějin další pracovník a to Miloš Trapl. K 1. září 1964 přešel do Kabinetu regionálních dějin také Jindřich Schulz, nejdříve jako vědecký asistent, posléze od roku 1968 jako vědecký pracovník. Práce na přípravě Historického místopisu se tak mohla rozdělit mezi více kmenových členů Kabinetu.¹¹

Bylo rozhodnuto, že první tři svazky Historického místopisu se budou svým charakterem výrazně lišit od ostatních svazků. V roce 1966 vyšel v samostatném svazku *Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848-1960* (I. svazek), o rok později pak *Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848* (úvodní svazek) a v roce 1968 svazek nazvaný *Bibliografie historicko-vlastivědné literatury k období let 1848-1960 na Moravě a ve Slezsku* (II. svazek).

Zastavme se nejdříve u I. svazku. Je dílem velmi širokého autorského kolektivu (J. Radimský, S. Drkal, V. Voldán, A. Roubic, J. Bartoš, M. Trantírek, V. Spáčil, M. Wurmová, M. Klos, J. Haubert, A. Turek, J. Brzobohatý, F. Spurný, L. Urbánková, H. Dvořáková, M.

⁸ Alespoň tak to uvádí BARTOŠ, J.: Kabinet, s. 147.

⁹ BARTOŠ, J.: Kabinet, s. 148.

¹⁰ Z konference vyšel sborník pod názvem O regionálních dějinách. Ostrava 1965.

¹¹ BARTOŠ, J.: Kabinet, s. 149-150; Josef BARTOŠ: Deset let Kabinetu regionálních dějin. Listy Kabinetu regionálních dějin, č. 18, červenec 1972, s. 9. Zajímavou charakteristiku J. Bartoše, M. Trapla a J. Schulze přináší BIEBERLE, J.: Třicet let práce, s. 4-5.

Trapl, J. Obršlík, M. Musilová, F. Zřídka Veselý, M. Pospíchal, L. Hosák, V. Zapletal, O. Nevřiva, J. Bistrický, R. Zuber, M. Švábenský, M. Kouřil, Š. Brettschneiderová, B. Smejkal, Z. Šprinc). Svazek popisuje organizační strukturu a územní působnost jednotlivých státních a společenských institucí. Čtenář v něm najde základní údaje o zřízení, době existence (případně zrušení) a působnosti jednotlivých institucí. Autoři v díle sledovali v letech 1848-1960 na Moravě a ve Slezsku politickou správu, samosprávu, školskou správu, bezpečnostní složky, soudní správu, finanční správu, hospodářské instituce, politické strany, odborové organizace, tělovýchovné a mládežnické organizace, jiné organizace a spolky, církevní správu a kulturněosvětové organizace.¹²

Na I. svazek Historického místopisu se snesla největší kritika ze všech vydaných svazků (započítávám všechny svazky edice). Jejím autorem byl Jan Janák, který na dílo nebyvale ostře zaútočil.¹³ Připomeňme si alespoň základní body jeho kritiky. Podle něho redaktoři svazku „neměli šťastnou ruku“ ve výběru institucí a organizací, které popisovali. Jedná se dle jeho názoru o důsledek neuvážené koncepce, nejednotnosti a pochybnosti kritérií, s nimiž bylo k tématu přistupováno. Autorovi recenze vadilo, že politické správě je v knize věnováno 27 stran, zatímco církevní správě (dle jeho názoru daleko méně důležité) celých 47 stran. Výklad jednotlivých hesel je podle něho mezerovitý a místy frázovitý. I když některá hesla autor recenze pochválil, např. výklad o Sokole, jiná považoval za velmi slabá, formální, frázovitá a nekonkrétní. Největší část recenze věnoval Jan Janák pasážím o politických stranách, které sepsal Miloš Trapl. Podle recenzenta je část knihy o politických stranách nepřehledná a nelogická. Dle něho autor záměrně opomíjel některé politické strany. Že se jednalo o dosti silnou kritiku, si ukážeme krátkou citací z recenze: „...*musíme mu* (tj. M. Traplovi – poznámka D. Papajík) *však zvláště ostře vytknout, že se dopouští i mnoha omylů...*“¹⁴

Kritice recenzenta neušel ani seznam pramenů a literatury. Podle něho se v něm opět projevila nesolidnost a nesoustavnost redaktorů díla. Na závěr recenzent uvádí, že se při hodnocení díla dostává do rozpaků. Dílu vytýká nevyváženost a nejednotnost zpracování, neujasněnou celkovou koncepci a nedostatečné redakční práce a chvat, se kterým bylo dle něho k dílu přistupováno.

¹² Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848-1960. Svazek I. Ostrava 1966, s. 9-10.

¹³ Recenze Jana Janáka viz Vlastivědný věstník moravský, 18, 1966, s. 338-342.

¹⁴ Tamtéž, s. 340.

Na Janákovu recenzi reagoval v roce 1967 jeden z hlavních redaktorů díla Miloš Trapl.¹⁵ Jednalo se o obrannou stat', která ovšem byla vedena ve smířlivém duchu. M. Trapl uznal některé připomínky J. Janáka jako cenné, na druhé straně je považoval za čistě subjektivní.

Na Traplovu stat' reagoval ve Vlastivědném věstníku moravském opět Jan Janák.¹⁶ Jeho text nebyl veden v úplně smířlivém duchu, spíše oponoval textu M. Trapla. Podle J. Janáka M. Trapl nechtěl jeho výtkám rozumět. Dle něho byla zdrcující většina jeho připomínek správných. Na závěr své reakce vyslovuje J. Janák podiv, že vůbec došlo k polemice s jeho názory.

Jaké byly skutečné důvody ostrého útoku Jana Janáka proti Historickému místopisu znám z vyprávění pouze jedné, olomoucké, strany.¹⁷ Pravdou je, že jsem je slýchal několikrát již jako student a později i kolega autorů Historického místopisu. Jelikož nejsem schopen tyto názory verifikovat s názory druhé strany, nebudu je zde uvádět. Znam také z vyprávění, jakým způsobem a za jakých neformálních okolností (z dnešního pohledu možná až komických) se podařilo na třetí pokus dospět k vzájemnému usmíření. O těchto záležitostech by ovšem měli podat svědectví přímí účastníci (bohužel Jan Janák je již po smrti).

Jako druhý díl, ovšem označený jako úvodní svazek, vyšel v roce 1967 *Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*, což je přepracovaný a doplněný původní Hosákův text z roku 1938. Kniha je stručnější než *Historický místopis země Moravskoslezské*, spousta údajů musela být vynechána. Původní rozsah rukopisu (přes 2000 stran) bylo pro vydání potřeba zkrátit na čtvrtinu. Tohoto úkolu se ujal spolu s Ladislavem Hosákem i František Spurný. U každého hesla byla ponechána první zmínka, datum povýšení na město či městečko, zaznamenána existence hradu, tvrze, farního kostela a základní údaje o farnosti. U majetkových změn byly ponechány oproti rukopisné verzi jen nejdůležitější změny. Podrobnější informace zůstaly pouze u nejvýznamnějších měst a center panství. Byly vypuštěny citace pramenů. U každého místa je uveden počet domů a obyvatel k roku 1834 (pro Jesenicko k roku 1836). Nově v porovnání s Historickým místopisem z roku 1938 jsou připojeny údaje o pozemkových knihách, matrikách a urbářích. Zvýšená pozornost byla věnována hradům a zaniklým vesnicím. Hesla doplňuje přehled literatury k daným lokalitám či panstvím.¹⁸

¹⁵ Reakce Miloše Trapla viz Vlastivědný věstník moravský, 19, 1967, s. 307-312.

¹⁶ JANÁK, Jan: K několika poznámkám M. Trapla. Vlastivědný věstník moravský, 19, 1967, s. 310-312.

¹⁷ Jednu z možných příčin naznačuje publikovaná Bartošova ostrá kritika Vlastivědy moravské viz BARTOŠ, Josef: K problematice historického místopisu Moravy a Slezska po roce 1848. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica, 4, 1963, s. 286.

¹⁸ HOSÁK, L: Historický místopis, Úvodní svazek, s. 7-8.

Tomuto úvodnímu svazku Historického místopisu byla vytýkána přílišná stručnost. Nebylo to ovšem vinou autora ani vydavatelů, ale celkovou situací ohledně vydávání knih. Protože se mnoho let nedařilo Ladislavu Hosákovi vydat svůj rozsáhlý 2000 stránkový rukopis o Historickém místopise, musel vzít za vděk touto omezenou formou vydání. Vedení Kabinetu regionálních dějin dlouhou dobu váhalo, zda Hosákův spis zařadit do své řady Historického místopisu, neboť do něho časově nezapadal, ale nakonec se rozhodlo, že tak učiní.¹⁹

Z recenzí na tento svazek můžeme připomenout tu od Jaroslava Mezníka. Recenzent se pozastavoval nad titulem knihy a přiznal, že dílo mu přineslo určité zklamání. Podle něho je tento svazek Historického místopisu určitě užitečnou příručkou, ale starý Historický místopis z roku 1938 nemůže nahradit.²⁰

V roce 1968 vyšel II. svazek Historického místopisu pod názvem *Bibliografie historicko-vlastivědné literatury k období let 1848-1960 na Moravě a ve Slezsku*. Jedná se o dílo autorů Jaromíra Kubíčka a Jaroslava Vlacha. Jedná se o regionální historicko-vlastivědnou bibliografii, která zachycuje literaturu a některé vydané prameny z období let 1848-1960. Jak autoři uvádějí, jejich práce nemá za cíl suplovat bibliografie jednotlivých okresů, který byly souběžně vydávány. Jedná se o bibliografii výběrovou, kde hlavním kritériem zařazení záznamu do knihy byla jeho upotřebitelnost či předpokládaná upotřebitelnost při přípravě Historického místopisu. Uživatel v bibliografii nenajde záznamy k období před rokem 1848 a k menším územním jednotkám než je okres. Bibliografie tudíž není určena k sledování literatury pro jednotlivé obce a města. Chronologicky zachycuje bibliografie literaturu, která vyšla v období 1848-1966 a vztahuje se k období 1848-1960.²¹

Po těchto úvodních třech svazcích přišly na řadu i „klasické“ svazky Historického místopisu, kterých vyšlo v letech 1972-2011 celkem 14 (jedná se o svazky III.-XVI.). Co v nich můžeme nalézt? Jedná se především o určitý typ naučného slovníku, příručky či pomůcky pro uživatele. V těchto svazcích jsou shromážděny údaje o hospodářském, politickém a kulturním vývoji v jednotlivých obcích a oblastech (okresech). Historický místopis je zpracováván jako topograficko-historický slovník, který obsahuje základní údaje o topografickém, demografickém, správním, hospodářském, politickém a kulturním vývoji pro jednotlivé obce a okresy. Historický místopis si neklade nárok na úplnost nejdůležitějších

¹⁹ K tomu více BARTOŠ, J.: Kabinet, s. 151. J. Bartoš připomíná, že tomu bylo částečně i proto, že vedení Kabinetu chtělo touto formou uctít celoživotní dílo Ladislava Hosáka, který se v roce 1968 dožil 70 let.

²⁰ Recenze Jaroslava Mezníka byla otištěna viz *Vlastivědný věstník moravský*, 20, 1968, s. 142-144.

²¹ KUBÍČEK, Jaromír - VLACH, Jaroslav: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Bibliografie historicko-vlastivědné literatury k období let 1848-1960 na Moravě a ve Slezsku*. Ostrava 1968, s. 9-11.

údajů. Těchto 14 svazků sepsala trojice autorů, pracovníků Kabinetu regionálních dějin, Josef Bartoš, Jindřich Schulz a Miloš Trapl.²²

V rámci těchto 14 svazků je kladen největší důraz na období let 1848-1948, přesah do roku 1960 není sledován tak podrobně, jak si původně autoři projektu mysleli. Základním časovým mezníkem v Historickém místopise je rok 1948 (tj. ještě před územní reorganizací z roku 1949). Každý politický či správní okres z roku 1948 tvoří samostatnou jednotku. Rozsah jednotlivých hesel byl určen velikostí a významem sídla, tedy o větším sídle je i více údajů v Historickém místopise. Důležitou zásadou ve všech svazcích byla srovnatelnost záznamů pro všechny jednotky na Moravě a ve Slezsku. Tím byla určena rozhodující role tištěných pramenů, jenom z nich bylo možno získat srovnatelné údaje pro všechny sledované lokality. Jak sami autoři uvádějí, při používání Historického místopisu je třeba mít na paměti, že jeho základnu tvoří prameny různorodé povahy a vypovídací hodnoty, které nemusí být vždy úplně spolehlivé. Cílem textu byla maximální přehlednost a minimální nároky na rozsah hesel.²³

V díle nalezneme popis správního vývoje okresů a obcí, demografické údaje (o počtu obyvatel, jejich národnosti, náboženství podle sčítání lidu v příslušných letech), ekonomická data o průmyslových podnicích, zemědělství, dopravě, zdravotnictví a finančnictví. Jsou zde volební výsledky parlamentních voleb, přehled spolků, škol, náboženských a kulturních organizací, časopisů, uvedeny jsou i významné osobnosti a nejdůležitější literatura, která k vývoji regionů vyšla. Důležité přehledy jsou uváděny i v tabulkách. Přílohou jsou mapy okresů i jejich umístění v rámci Moravy.²⁴

Trojice hlavních autorů by nikdy nebyla schopna takto rozsáhlé dílo vytvořit bez pomoci desítek spolupracovníků z moravských a slezských archivů, muzeí a dalších historických pracovišť, kteří zpracovávali podklady pro jednotlivé svazky. Byl vytvořen rozsáhlý aparát údajů o každém okrese a obci (lístkový katalog), ze kterého se do tištěné podoby jednotlivých svazků dostaly pouze nejdůležitější údaje.²⁵

²² K tomu více BARTOŠ, J.: K problematice historického místopisu, s. 282; BARTOŠ, Josef: Ke konečné podobě Historického místopisu Moravy a Slezska 1848-1960. Listy Kabinetu regionálních dějin, č. 13, listopad 1970, s. 3-10; BARTOŠ, Josef: K práci a úkolům kabinetu regionální historie na Palackého universitě. Muzejní a vlastivědná práce, 2, 1964, s. 23-24; Historický místopis Moravy a Slezska, Svazek I., s. 9.

²³ BARTOŠ, J.: K problematice historického místopisu, s. 289; BARTOŠ, J.: Ke konečné podobě, s. 6; BARTOŠ, Josef: Příprava Historického místopisu Moravy a Slezska. Severní Morava, sv. 10, 1964, s. 86-87; BARTOŠ, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Olomouc-město a venkov, Litovel, Šternberk, Moravský Beroun). Svazek III. Ostrava 1972, s. 11-13; BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948-1960 (okresy Ostrava, Fryštát, Hlučín). Svazek XVI. Olomouc 2011, s. 191.

²⁴ Základní schéma Historického místopisu otištěno jako příloha viz BARTOŠ, J.: K problematice historického místopisu, s. 291-294; BARTOŠ, J.: Ke konečné podobě, s. 9-10.

²⁵ O konkrétním postupu prací BARTOŠ, J.: Ke konečné podobě, s. 6; dále i SCHULZ, Jindřich: Kabinet regionálních dějin UP 1972-1978. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica,

V předešlém textu jsme pojednali o tom, že nakonec došlo ke smíření kritika Historického místopisu Jana Janáka s jeho vydavateli. Aniž bychom museli zveřejňovat kuloárové informace, za jakých okolností k tomu došlo, jasným důkazem je Janákova recenze na III. svazek Historického místopisu z roku 1973.²⁶ J. Janák v ní hned v úvodu označuje Historický místopis za monumentální dílo, chválí činnost Kabinetu regionálních dějin a vyzvedává propracovanou koncepci Historického místopisu. V samotné recenzi pak má jen několik menších připomínek. Domnívá se, že významnějším sídlům by měla být v Historickém místopise věnována větší pozornost než autoři činí. Dále navrhuje, aby každý vydaný svazek obsahoval místní rejstřík.

Nemělo by smysl zde sledovat a citovat všechny recenze, které byly publikovány v historické literatuře na jednotlivé svazky Historického místopisu. Z většinou z nich jsem se seznámil. Velmi často se jedná o pochvalné recenze, které občas obsahují drobné připomínky k některým jednotlivostem.²⁷

Jako velmi zajímavé se jeví porovnat původní a průběžné představy autorů Historického místopisu o tom, kdy bude celé dílo dokončeno. V roce 1963 uvedl Josef Bartoš v písemně publikované studii, že vydávání Historického místopisu bude dokončeno do konce roku 1970.²⁸ V roce 1972 Josef Bartoš napsal, že Historický místopis bude dokončen v roce 1980 (ovšem s poznámkou, že se tak stane pouze v případě, když budou splněny všechny personální a materiální podmínky).²⁹ V roce 1979 pak Jindřich Schulz publikoval názor, že Historický místopis bude dokončen na přelomu 80. a 90. let 20. století.³⁰ Vzhledem k tomu, že práce na Historickém místopise pokračovala daleko pomaleji než si jeho autoři představovali, objevily se i varovné hlasy, aby se vůbec podařilo dílo dokončit.³¹ Zatímco do politického převratu v roce 1989 byly vydávány jednotlivé svazky Historického místopisu vždy po dvou letech (kromě úplně prvních svazků), v následujícím období došlo k velkým průtahům a doba mezi vydáním jednotlivých svazků se neustále prodlužovala. Největší prodleva pak nastala mezi svazkem XV. (2000) a XVI. (2011), která trvala dlouhých 11 let.

Sborník prací historických, *Historica*, 20, 1979, s. 133; BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. - TRAPL, M.: Historický místopis. Svazek XVI., s. 191.

²⁶ Recenze Jana Janáka viz *Vlastivědný věstník moravský*, 25, 1973, s. 101-103.

²⁷ Například recenze Františka Spurného na svazek XIII. Historického místopisu viz *Severní Morava*, sv. 69, 1995, s. 73-74.

²⁸ BARTOŠ, J.: K problematice historického místopisu, s. 290.

²⁹ BARTOŠ, J.: Deset let Kabinetu, s. 10.

³⁰ SCHULZ, Jindřich: *15 let Kabinetu regionálních dějin na Filozofické fakultě Univerzity Palackého*. *Vlastivědné listy Severomoravského kraje*, 5, 1979, č. 1, s. 35.

³¹ BIEBERLE, J.: Třicet let práce, s. 6.

Dokončení Historického místopisu se tak nedočkal jeden z jeho hlavních protagonistů, Josef Bartoš, který zemřel v roce 2005.

Jako u mnoha jiných děl, která byla publikována v období komunistického režimu, tak i v případě Historického místopisu docházelo k zásahům či omezením ze strany cenzorů. Na tyto skutečnosti vzpomíná ve svém v roce 1990 publikovaném příspěvku Miloš Trapl.³² Z jeho textu se dozvídáme, že existovala snaha nadřízených orgánů celou edici Historického místopisu zrušit, Trapl přímo používá výraz „zlikvidovat“. Stejně měl být „zlikvidován“ i Kabinet regionálních dějin, který měl být převeden pod Ústav marxismu-leninismu na Univerzitě Palackého v Olomouci, což se nakonec neuskutečnilo. Dále se dozvídáme, že v některých případech politicky nevhodných osob bylo zakázáno uveřejnit jména spoluautorů či spolupracovníků na Historickém místopise. M. Trapl uvádí příklad III. svazku Historického místopisu vydaného v roce 1972, kdy bylo zakázáno prostřednictvím nakladatelství Profil, které svazek vydávalo, aby se v díle objevila jména autorů, kteří byli vyloučeni z Komunistické strany Československa či měli zrušené členství. Proto byl podle dohody s ostatními autory v díle uveden pouze Josef Bartoš jako vedoucí autorského kolektivu.³³

Je třeba připomenout, že kromě výše uvedených svazků Historického místopisu byly během doby vydávány podrobnější verze popisů jednotlivých okresů a to ve formě vysokoškolských skript (rotaprintem). Autory těchto děl byli převážně historici z konkrétních regionů, o kterých daný svazek pojednával. Uvedme si příklad takového díla (SPÁČIL, Vladimír: *Historický místopis okresu Olomouc-venkov 1848-1960*. Olomouc 1967). Někdy jsou tyto práce označovány jako vlastivědné přehledy okresů. Tyto texty jsou pojaty širěji než vlastní „klasický“ místopis. Zachycují více jevů a mají více narativní charakter a opírají se více o místní literaturu a netištěné prameny.³⁴

Co říci závěrem? Nepochybně je velmi pozitivní, že se podařilo dokončit projekt *Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, který začal být realizován od roku 1961. Jednalo se o projekt, o jehož náročnosti byli jeho účastníci přesvědčeni již od počátku. Ale ani je určitě nenapadlo, že realizace bude trvat celý jejich pracovní život. Odborné i laické veřejnosti se dostala do rukou pomůcka či příručka, jejíž hodnotu ocení lidé nejlépe tehdy, když budou potřebovat zjistit nějaký konkrétní údaj. Příručka věcná, srozumitelná, přehledná a věrohodná. Myslím si, že to není málo.

³² Trapl, Miloš: Historický místopis v posledních dvaceti letech. Listy Kabinetu regionálních dějin, č. 52, listopad 1990, s. 14-16.

³³ M. Trapl uvádí ve svém výše uvedeném příspěvku jména osob, která se nesměla ve vydání knihy objevit. Dále připomíná, že bylo zakázáno uvádět jméno grafika jednotlivých svazků Egona Havrlanta.

³⁴ K tomu více SCHULZ, J.: Kabinet regionálních dějin, s. 132-133; BARTOŠ, J.: Deset let Kabinetu, s. 10; BARTOŠ, J.: Ke konečné podobě, s. 4.

Příloha:

Přehled vydaných svazků Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960

- sv. úvodní. HOSÁK, Ladislav: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848. Praha 1967.
- sv. 1. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848-1960. Ostrava 1966.
- sv. 2. KUBÍČEK, Jaromír - VLACH, Jaroslav: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Bibliografie historicko-vlastivědné literatury k období let 1848-1960 na Moravě a ve Slezsku. Ostrava 1968.
- sv. 3. BARTOŠ, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Olomouc-město a venkov, Litovel, Šternberk, Moravský Beroun). Ostrava 1972.
- sv. 4. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Šumperk, Zábřeh, Rýmařov). Ostrava 1974.
- sv. 5. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Prostějov, Boskovice, Moravská Třebová). Ostrava 1976.
- sv. 6. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Přerov, Hranice, Kroměříž). Ostrava 1978.
- sv. 7. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Valašské Meziříčí, Vsetín, Holešov, Gottwaldov /Zlín/). Ostrava 1980.
- sv. 8. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov). Ostrava 1982.
- sv. 9. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Znojmo, Moravský Krumlov, Hustopeče, Mikulov). Ostrava 1984.
- sv. 10. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Brno-město, Brno-venkov, Vyškov). Ostrava 1986.

- sv. 11. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Jihlava, Nové Město na Moravě, Tišnov, Velké Meziříčí). Ostrava 1988.
- sv. 12. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice). Ostrava 1990.
- sv. 13. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Bruntál, Jeseník, Krnov). Olomouc 1994.
- sv. 14. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín). Olomouc 1995.
- sv. 15. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Frýdek-Místek, Český Těšín). Olomouc 2000.
- sv. 16. BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (okresy Ostrava, Fryštát, Hlučín). Olomouc 2011.